

סוגיה ו: צרות של ציבור שמתענים ומתריעין עליהן (6): חיה רעה

*

רקע

חיה רעה אינה צרה אלא מציאות טבעית. סוגייתנו דנה מתי חיה רעה מוגדרת כצרה.

מקורות

- א. כב. "ועל חיה וכו'... אמר רב פפא ככוכי דצידי"
 יד. "והתניא ושאר כל מיני פורעניות המתרגשות... לא היו מתריעין אלא צועקין"
 ב. רש"י ד"ה משולחת
 תוס' ד"ה טרפה
 רמב"ם הל' תעניות פ"ב הל' ז-ט, והשגת הראב"ד
 ג. שו"ע סי' תקעו סע' ו-ז ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק כה-כו]

הסבר הסוגיה

"על אלו מתריעין בכל מקום על... החיה רעה". [משנה יט.]

המשנה אומרת שמתענים על חיה רעה הנראית בעיר. מסבירה הברייתא [כב.] שמתענים רק כשהחיה משולחת, והיא מאריכה לבאר מהי חיה משולחת [מסקנת הגמ' מבוארת ברמב"ם פ"ב ה"ז].

רש"י [ד"ה משולחת] מפרש: "משולחת – מן השמים". ניתן להבין פירושו באחת משתי דרכים:

א. "סיבה" – מדוע מתענים על חיה רעה, כיוון שהיא משולחת מן השמים. החיוב להתענות ולהריע הוא כדי ש"ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להם", ולכן מתענים רק על חיה שמשולחת להם מן השמים. חיה שאינה משולחת היא מציאות טבעית שאין סיבה להתענות עליה.

ב. "סימן" – מהי החיה הרעה שמתענים עליה, חיה שמתנהגת כחיה שמשולחת מן השמים. חיה רעה אינה רגילה לתקוף בני אדם הנמצאים בעריהם, ולכן אינה מהוה צרה, כשהיא משולחת היא מסוכנת, ומתענים עליה.

הרמב"ם [הל' תעניות פ"ב ה"ט] פוסק על פי הברייתא [יד.]: "שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששולחו והזיקו, כגון שילוח נחשים ועקרבים ואין צריך לומר צרעין ויתושין והדומה להן אין מתענין עליהם ולא מתריעין אבל זועקין בלא תרועה". מסביר המגיד משנה שאין מתענים על נחשים ועקרבים מפני שאדם יכול להרגם ולהגן על עצמו מהם. הראב"ד אינו

מקבל חילוק זה ולדעתו מתענים עליהם כשהם ממיתים ואין מתענים כשהם מזיקים בלבד. הכסף משנה סובר שהרמב"ם מודה לחילוק בין מזיקים לבין ממיתים, שהרי הוא כתב: "ששולחו והזיקו".

הלכה

השו"ע [סי' תקעו סעי' ו'] פוסק שמתענים ומריעים על חיה רעה משולחת. הוא פוסק [סעי' ז'] שאין מתענים על שלוח נחשים ועקרבים שמזיקים אבל מתענים עליהם כשהם ממיתים.